

Matica crnogorska, 31. mart 2011. godine.
Promocija knjige „Crnogorci u Vojvodini – Kolonizacija 1945-1948“
Govor Nenada Stevovića:

Poštovani domaćini, rukovodioci uvažene Matice crnogorske, dame i gospodo, dragi prijatelji, osjećam veliko zadovoljstvo zbog večerašnjeg događaja i u ime autora, mog kolege Slobodana Medojevića koji večeras nije sa nama i u ime više od 60 saradnika iskreno vas pozdravljam.

Poštujući maksimu: „da sve što nije zapisano - nije se ni dogodilo“ odlučili smo da krenemo u poduhvat i da na jedno mjesto, poimenično i u brojkama sakupimo crnogorske koloniste kroz njihovu zajedničku istoriju – kroz proces kolonizacije koji ih je i sve doveo u Vojvodinu. Najveći saveznik u toj nakani bila nam je arhivska građa za koju smo znali da postoji u Arhivu Vojvodine u Novom Sadu.

Ne željeći da pristupimo istraživanju u Arhivu bez prijetnog upoznavanja sa svom dostupnom literaturom koja tretira agrarnu reformu i kolonizaciju Crnogoraca u Vojvodinu, počeli smo od konsultacija sa najvećim poznavaoцем tih procesa, danas pokojnim profesorom doktorom Nikolom L. Gaćešom. Proučavajući najvažniju i najreprezentativniju literaturu koja tretira te procese uočili smo unutar nje same velike kolizije naročito kada su u pitanju Crnogorci.

Djela velikana: Đurića, Kostića, Blagojevića, Vasovića, ali i Gaćeše i drugih istraživača, bila su potpuno različitih stanovišta, naročito kada je u pitanju broj crnogorskih kolonista. Praktično niko nije javnosti ponudio ozbiljan i utemeljen odgovor koliko je Crnogoraca kolonizovano u Vojvodinu i u kojim to naseljima i opet u kolikom broju. Brzo smo shvatili da naš početak a i kraj u pokušaju odgovora na ta i mnoga druga srodna pitanja mora biti u Arhivu Vojvodine. Pokojni profesor Gaćeša, poznajući obim nama interesantne arhivske građe je pokušao da nas odgovori od toga poduhvata tvrdeći da je to posao za najmanje jednu instituciju, a ne nikako za dvojicu ljudi. Nijesmo poslušali...!

Prilikom koncipiranja naše studije koristili smo se isključivo arhivskom građom Arhiva Vojvodine, fonda broj 184. Arhiv Vojvodine je inače jedini Arhiv sa prostora bivše SFRJ koji posjeduje cjelokupnu građu o kolonizaciji i čuva cjelokupnu arhivu Glavne komisije za naseljavanje boraca u Vojvodini.

Tokom istraživanja fundusa Arhiva, suočili smo se sa više od 400 arhivskih jedinica, koje su neposredno tematski vezane za agrarnu reformu i kolonizaciju na prostoru Jugoslavije u periodu 1945-1948. Nakon višemjesečnih istraživanja i selekcije, građu smo sveli na neophodnih 269 arhivskih jedinica. Samo istraživanje ovoliko obimne građe zahtijevalo je višemjesečni rad. Ilustracije radi: da bi smo koncipirali ovu studiju pregledali smo između 40.000-60.000 stranica arhivske građe. Istraživanje u Arhivu Vovodine smo završili sredinom decembra 2004. godine. i od direktora Arhiva g-dina Stevana Rajčevića zatražili specijalnu dozvolu za digitalizovanje onog dijela građe koji smatramo da je potrebno u integralnom obliku unijeti u buduću studiju. Dozvolu smo dobili i u februaru mjesecu 2005. Godine smo počeli digitalizaciju odabrane građe. Ovaj posao odradili su profesionalci koji su načinili oko 5000 digitalnih zapisa visokog kvaliteta i rezolucije.

Poslije ove faze rada, početkom maja mjeseca 2005. godine, pristupili smo tehničkoj obradi građe. S obzirom na njeno objektivno loše tehničko stanje koja je u glavnom u formi manuskripta, bile su izvjesne i vrlo moguće eventualne greške, nastale u pokušaju determinacije podataka sa digitalnog zapisa. Da bi smo eliminisali greške ili ih sveli na prihvatljivi minimum, prilikom obrade koristili smo usluge profesionalnih grafologa. Pošto se radilo o više različitih rukopisa, angažovali smo tri grafologa da bi smo tako ravnomjerno raspodijelili teret posla i odgovornosti, ali i značajnije redukovali vrijeme rada.

Na žalost, zbog lošeg tehničkog stanja građe bilo je veoma teško, gotovo nemoguće dešifrovati neke podatke. Najteže je bilo pročitati đevojačko prezime udatih žena jer su u nedostatku rubrike ona upisivna često u premalom prostoru iznad imena i prezimena. Veoma je bilo teško odrediti i naziv naselja porijekla kolonističke porodice. Ne rijetko su umjesto zvaničnoga naziva naselja prebivališta kolonista navođeni nazivi djelova naselja, plemenski ili geografski naziv regije u okviru koje se naselje nalazi.

Drugi dio ove faze rada na projektu podrazumijevao je tehničku obradu digitalizovane građe. Tome poslu pristupili smo uz asistenciju grafologa i tehničkog tima na čelu sa Draganom Vlaškalić. S obzirom da se radi o desetinama hiljada podataka, ovaj posao je rađen hronološki najduže i trajao je više godina.

Slijedeća faza u realizaciji naše studije podrazumijevala je ekspertizu jednog dijela materijala za studiju radi precizne determinacije Crnogoraca iz Srbije, Kosova i Metohije, Makedonije i ostalih republika Jugoslavije. Taj dio posla povjerali smo ekspertima: prof. Dr. Vujadinu Rudiću (Toplica), mr Dobroslavu Turoviću (Jablanica, Kosovo i Metohija), Đorđu Dragoviću (Petrovo Selo kod Kladova) i Draganu Tacoviću (Makedonija i ostali djelovi Jugoslavije).

Poslije ekspertize i višegodišnje grafološko-tehničke obrade, nastali preliminarni rukopis studije je prošao našu temeljnu elaboraciju.

Poslijednja i najvažnija faza u finalnom koncipiranju studije je svojevrsna rekapitulacija čitavog procesa kroz komisijску korekturu imeničnih registara i njihovog sadržaja. Ovu korekturu smo izvršili uz asistenciju operativnih urednika i njihovih komisija u 13 naselja masovno kolonizovanim Crnogorcima iz Crne Gore i 2 naselja masovno kolonizovana crnogorskim kolonistima iz Srbije. U komisijama je bilo od tri do pet ljudi, tako da je u ovoj fazi na projektu učestvovalo preko 50 saradnika.

Studija je konačno koncipirana kao tematski razdvojena na tri integralne cjeline – toma, uz neophodan predgovor, uvod i napomene, registre i navedene korištene izvore. Studija ima za cilj cjelovito rasvjetljavanje procesa kolonizacije Crnogoraca u Vojvodinu poslije drugog svjetskog rata i značajno doprinosi razumijevanju ove crnogorske dijaspor; njenu strukturu, te socijalnu, kulturološku i ekonomsku specifičnost. Ona je zbog svog sadržaja dostupna i razumljiva svima i mnogi će u njoj pronaći svoj "korijen" i svjedočanstvo svoje pripadnosti Crnogorskom narodu i njegovoj dijaspori.

Praktičan sadržaj ovih imeničnih registara će nadamo se uskoro biti promovisan crnogorskoj naučnoj javnosti kroz naš naredni projekat koji je u završnoj fazi, a u kome će sve prezentirano u ovim studijama dobiti svoju veoma sistematičnu statističku obradu. Ta buduća

knjiga će do najmanjih mogućih detalja davati budućim istraživačima detaljnu eksplikaciju kolonizacije Crnogoraca u Vojvodini.

Mislim da je sa ovoga mjesta dobro napomenuti da je u toku i realizacija i drugih projekata čiji je cilj reafirmacija crnogorske nacionalne zajednice u Vojvodini. Izdvojio bih projekat koj ima za cilj da istraži crnogorsku tradicionalnu kulturu, koja je u našoj "Maloj Crnoj Gori" u hermetizovanom kulturnom prostoru izvanredno sačuvana. Naš pravi folklor: običaji, pjesma, igra u širokom spektru različitosti tek se sada otkrivaju, a naučna obrada će prvi put otkriti njen pravi kulturni identitet i svo bogatstvo crnogorske nacionalne tradicionalne kulture. Uz sve to uzimaju se fonološki zapisi interpretatora koji će pomoći u afirmaciji crnogorske fonologije. Pravo bogatstvo među vojvođanskim Crnogorcima su i desetine akademskih likovnih umjetnika, afirmisanih književnika i umjetnika raznih profila. Njihova inkluzija u crnogorske nacionalne projekte je naš primarni zadatak.

U ime autora i saradnika zahvaljujem se Matici crnogorskoj, koja je prepoznala kvalitet ovog projekta integrišući ga u svoj program reafirmacije crnogorske dijaspore kroz naučnu valorizaciju njene prošlosti. Matica crnogorska je publikovanjem ovog višetomnog djela nastavila permanentnu brigu za istoriju crnogorske dijaspore i pokazala koji su i koliki dometi njenog vizionarstva.

Španski filozof Santajana nam je davno poručio: „Ko zaboravi prošlost, nanovo će je preživjeti“

Ovo izdanje je naš doprinos da se to u crnogorskom slučaju ne dogodi. Da li smo uspjeli u našoj namjeri da napravimo djelo koje je na liniji opšte emancipacije i kursu crnogorskog nacionalnog dobra, istine i pravde pokazaće vrijeme i sud naučne i svekolike javnosti.

Ono što ohrabruje je činjenica da naša matična država pokazuje interesovanje za saradnju i istraživanje crnogorske dijaspore, jer kako reče neđe naš veliki vladar: “Nema kraja od svijeta, Crnogorac će ne šeta“.

Hvala.